

Essay

Kan kulturarbeid bidra til endring av holdning? Arbeid med taterkultur i barnehage, skole og museum

Anne-Mari Larsen

Erfaring fra prosjekt om formidling av taterkultur viser at fokus på egen kultur er med på å gi stolthet og flere ønsker å stå frem som tater. Prosjektet er et samarbeid mellom Dronning Mauds Minne Høgskolen (DMMH) og Taternes landsforening (TL). Det er økonomisk støttet av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO). Prosjektet har vært gjennomført i 12 barnehager, en i Vestfold, fem i Hedmark, fire i Telemark, to i Østfold, og 1. og 7. trinn ved en skole i Hedmark, kunst og kultur prosjekt for samtlige i 7. trinn ved en skole, og dramaopplegg ved to museer for 12 skoleklasser fra 4.–7. trinn.

Taterne har en trist historie i Norge

Er det tater i Norge nå? Reiser de fortsatt rundt og tilbyr sine tjenester? Dette er spørsmål jeg har fått mange ganger etter at jeg startet arbeidet med taterkultur i 2004. Og, ja. Taterne er en nasjonal minoritet og de lever som andre norske. Likevel opplever taterne fortsatt en del utfordringer. Mange føler seg diskriminert i samfunnet, noen opplever problem med å få bolig, blir nektet adgang på campingplasser, og andre får ikke arbeid på grunn av sin minoritetsbakgrunn. Det siste ble tydelig i desember 2014 da en kvinnelig drosjesjåfør ikke fikk arbeid fordi hun er tater – en tater som drosjesjåfør kunne føre til at kunder ville vegre seg for å sitte på med henne (*Glåmdalen* 02.12.14).

Taterne er en norsk folkegruppe som har bodd i Norge siden 1500-tallet. Ut fra språkstudier (Theil 2009) er det enighet om at de utvandret fra India på 500-tallet. Mange bosatte seg ulike steder i Europa, og en del fant veien til Norge hvor de livnærte seg som

omreisende håndverks- og handelsfolk. Det fortelles om små eksotiske og langveisfarende grupper. Samfunnets tolkning av gruppene har vært ulik. Av noen ble de sett på som del av en egen folkegruppe med fremmedartet opphav. Andre beskrev dem dels som en form for tigger- og røverbander med blandet europeisk opphav med et markert innslag av innenlandske omstreifere (Minken 2009). Taternes reisende livsform har ikke blitt akseptert av myndighetene, og ulike lover og regler har blitt laget for å regulere livene deres. Den kanskje groveste inngripen i taternes liv er myndighetenes fornorskningsprosess (St.meld.nr.15 2000–2001). Det var et klart mål at taterne skulle bli som andre norske. De skulle frarøves sin reisende livsform, sitt språk og sin kultur. Ansvar for gjennomføringen ble lagt til Misjon for hjemløse, senere bare kalt «Misjonen». Metodene en benyttet var blant annet sterilisering av taterkvinner, og etablering av arbeidsleirer for familier hvor deres kultur og levemåte skulle avlæres. En av de mest forhatte arbeidsleirer er

Svanviken på Nordmøre, og stedets målsetting er uttalt i klartekst av bestyreren: «Det vi gjør er bevisst å utrydde et folks egenart, deres språk og deres livsform. Vi prøver å løsrive dem fra forbindelsen med slekten, som de tidligere har følt seg knyttet til med sterke bånd. Vi prøver å gi dem eiendom og forpliktelser, vaner og behov som ikke lar seg forene med den omstreifer-tilværelsen de har vært vant til og som deres forfedre har levd gjennom århundrer» (Myhre 1993). Misjonen anså det som viktig å redde barna fra et liv på veien, og i perioden 1900–1989 ble 1500 barn tatt fra sine foreldre og plassert i barne- eller fosterhjem (St.meld. nr.15. 2000–2001; Eide og Aanesen 2008; Gotaas 2000).

Denne delen av historien har satt spor, og mange tatere sier at det er bare når de er sammen med sine egne de kan slappe av og være seg selv. Selv om ikke alle tatere har vært på barnehjem, i fosterhjem, blitt fratatt barn, eller tvangssterilisert har de helt sikkert en i familien eller i vennekretsen som har blitt utsatt for denne type overgrep. De færreste tatere som vokser opp i dag har opplevd overgrep, likevel er det mange som føler at de ikke blir godtatt av de andre barna, de finner seg ikke til rette i storsamfunnet, og de bærer på en nedarvet angst. Undersøkelser viser at generasjoner som har opplevd den vonde delen av historien, overfører en del av sin angst og utrygghet til den neste generasjonen.

Taterkultur i barnehage, skole og museum

Erfaringer fra et tidligere prosjekt «Taterfolket fra barn til voksen» (Larsen m.fl. 2009) ga kunnskap om taternes situasjon i dag som blant annet viser at mange tatere ikke finner seg til rette i samfunnet, mange slutter skolen i ungdomsårene, guttene fordi

de vil arbeide med far og jentene fordi de tar seg av mindre søsken. Det er ingen oversikt over hvor mange tatere som har en høyere utdanning, men ut fra erfaring i prosjektet er det få, og noen vegrer seg for å tilkjenne sin bakgrunn av fare for å bli mobbet. Gjennom prosjektet ble det også avdekket at mange tatere ikke føler seg vel på foreldremøter, de snakker sjelden med lærer og de sender ikke barna på leirskole. En del tatere sier de vegrer seg for å sende barna sine i barnehagen. Begrunnelsene er blant annet angsten for storsamfunnet, at barna er så små, sårbare, det er så mange farer, og mange har en engstelse for at ikke personalet tar godt nok vare på barna. Dessuten hender det at de som benytter barnehage møter kommentarer fra andre tatere at man skal ta vare på ungene sine selv. Mange sier at de opplever barnehage og skole som fremmed, og for at barna skal føle trygghet er det vesentlig at de gjenkjenner noe fra sin egen kultur.

Barn av taterslekt må få oppleve stolthet over at deres kultur er verdsatt på linje med kulturen i storsamfunnet. Kulturen skal ikke gjemmes bort, men synliggjøres og løftes frem. Og i dette prosjektet er det den positive siden av kulturen vi ønsker å løfte frem. Den delen av kulturen som gjør taterne stolte, og som viser at de har noe verdifullt å bringe videre til storsamfunnet. Taterkulturen er en del av den nasjonale kulturarven i Norge. Det er derfor sentralt at også andre barn enn de av taterslekt blir kjent med kulturen. Kunnskap er med på å skape forståelse for det som er annerledes, og kan i neste rekke bidra til å forhindre diskriminering.

Taterkultur i barnehagen

På bakgrunn av disse erfaringene, «Rammeplan for barnehager» (Kunnskaps-

departementet 2011) og «Kunnskapsløftet» (Kunnskapsdepartementet 2006) ble følgende generelle mål for arbeidet definert:

- Barn av taterslekt skal møte noe av sin kultur i barnehagen/skolen
- Alle barna skal lære noe om taterkulturen
- Personalet i barnehage og skole skal lære om taternes kultur og historie
- Tatere skal få anledning til å bli kjent med barnehagen

Prosjektet i barnehagen har hatt en varighet fra 1–6 måneder. Det har vært gjennomført i barnehager der man i utgangspunktet visste det var taterbarn, men etter hvert også der man ikke visste om det var tatere. Den første delen besto av en forberedende fase med formidling av taternes historie og kultur til hele personalgruppen. En mer detaljert planlegging ble gjort i samarbeid med den enkelte avdeling. Her var også mulighet for spørsmål, avklaring og drøfting omkring ens eget forhold og kjennskap til tatere samt situasjonen for minoriteten i dag. Prosjektmedarbeider Mariann Grønnerud fra Taternes landsforening (TL) ble den viktige kontaktpersonen mellom prosjektet og barnehagen. Hun hadde en fast dag i barnehagen hver andre eller tredje uke, avhengig av personalets ønske. På denne dagen formidlet hun fra sin kultur som ga godt grunnlag for personalet til å arbeide videre sammen med barna. Prosjektleder har hatt jevnlig veiledningsmøter med Grønnerud og personalet i løpet av prosessen og ved prosjektavslutning (Larsen 2014a). De fleste barnehagene har arbeidet med følgende innhold:

Fortellinger fra fortellingssamlingen «Tatere forteller» (Larsen 2009). Bilder fra gammel tid for å vise hvordan det har vært, og fra nyere tid for å vise at i dag gjør tatere

mange av de samme aktivitetene som andre norske. Rolleleken har vært vektlagt. Her bearbeider barna det de blir fortalt og skaper sine egne historier om taterne i leken, på reise, teltbygging, matlaging, kaffebesøk og gjennom kjøp og salg av varer. Utstyr er viktig for å konkretisere og synliggjøre. Klær og kaffekiste, som inneholder utstyr taterne hadde med på reise for å lage kaffe og mat, er viktig både fordi det er håndfast og for å stimulere rolleleken. Sang og musikk er viktig i taterkulturen, og barna får lytte til tatermusikk og lærer en sang på romani slik at de også blir kjent med at taterne har et eget språk. Trådarbeid var en av inntektskildene til taterne. Barna bruker perler og tynn ståltråd til laging av smykker, potetstikkere, visper, lysestaker og eventuelt annet en måtte ønske. Taterne har ikke en egen mattradisjon. Den gangen de reiste fikk de mat på gårdene, og de spiste derfor den samme maten som bøndene gjorde. Det som var noe annerledes var at taterne i hovedsak lagde mat på bål eller primus. Da taterne var på reise la de ulike tegn på veien for å vise hvor de hadde reist. I prosjektet brukes barnehagens nærmiljø til å lage ulike sporløyper.

Taterkultur i skolen med vekt på kunst og håndverk

Kunst- og håndverksprosjektet har vært gjennomført ved Fagerlund skole i Brumunddal. Det hadde en varighet på 3 uker, og samtlige barn i 7. trinn, herav 10 % av taterslekt, deltok. Foreldre med taterbakgrunn og lærere deltok i planlegging av prosjektet. Det var et ønske fra lærerne at alle barna skulle lage noe konkret fra taterkulturen, både fordi en får større forståelse for kulturen og fordi en ville knytte prosjektet til kunst og håndverksfaget. Tatere som hadde kunnskap om håndverket

deltok aktivt i planlegging og gjennomføring, og veiledning til lærerne. Den første uken arbeidet elevene med å gjøre seg kjent med taternes historie og kultur, og hele gruppen besøkte Glomdalsmuseet, som har en egen tateravdeling, hvor de fikk omvisning og forelesning.

I de to neste ukene var undervisningen organisert i fire stasjoner. Hver stasjon ble ledet av en tater i samarbeid med lærer fra skolen, og barna var fordelt i grupper som ambulerer mellom stasjonene. Målet var at barna skulle lage hver sin kniv, slire, lyseskive i ståltråd og øreringer. Valg av gjenstander er gjort på grunnlag av at de har vært viktig i taterkulturen, og man antok det kunne være gjenstander som ville engasjere både gutter og jenter. Glenn-Frode Pedersen kaller trådarbeid «Taternes og landeveiens ståltrådkunst», og hevder at det har vært en viktig inntektskilde for mange tater (Pedersen 2012). Taterne var også flinke til å lage ulike prydgjenstander og smykker i sølv, nysølv og messing. Mange tater lagde nåler, brosjer og søljer, og vanlige smykker var hårkam i sølv og øreringer eller øredobber i gull. I tillegg til å pynte seg var det viktig å eie smykker fordi det var et tegn på velstand og status (Møystad 2009). «S-øreringer» var en av flere smykker taterne likte å lage, og fordi de var typisk, og forholdvis lett å lage falt valget vårt på en variant av denne. Kniven er et av de mest kjente «taterproduktene», og det er kanskje nettopp i knivene at taterne har fått vist frem sine mange ferdigheter som håndverkere. De beste taterknivene hører til blant de fineste av tradisjonelle norske kniver. Et typisk trekk ved norske, håndlagde kniver er «dialektene», dvs. at landsdeler og distrikter har sine typiske kniver, slik at vi kan se forskjell på kniver fra f.eks. Trøndelag, Telemark og Toten. I tillegg har vi to knivtyper knyttet til folkegrupper: taterkniver og samekniver (Toresen 2009).

Knivslirer kan lages av forskjellig materiale, som lær, metall, tre, bein og horn. Taterne lagde i tillegg i blikk, nysølv og sølv (Tragethon 1993). I vårt opplegg er slirene laget av lær.

Taterkultur i skolen med vekt på drama

Dette prosjektet er et samarbeid med Glomdalsmuseet på Elverum. Museet ønsket å gjøre erfaring med bruk av drama i formidlingen av taterkultur. Handlingen i dramaopplegget er lagt til 1950-tallet, fordi det var en tid da taterne fortsatt reiste og levde på sitt tradisjonelle vis. Samtidig er ikke levestilen på 1950-tallet så fjern at det ikke er mulig for barna å forstå og ta del i den. Det er et mål at barna skal oppleve med hele seg hvordan det kunne være å leve som tater før i tiden. Det er større mulighet for en forståelse dersom en tar aktivt del i en handling. Når en arbeider med drama kan pedagogen legge til rette for ulike oppgaver og utfordringer fra det virkelige livet slik at barna får en aktiv bearbeiding av inntrykk og opplevelse. I løpet av rollespillet settes deltagerne i ulike situasjoner hvor de må ta valg og handle i øyeblikket.

Taternes historie har, som annen historie mange lag, og det er viktig at barna har noe av denne bakgrunnskunnskapen. Når barna har kunnskap kan de lettere utforme rollen sin, gå inn i spillet, utføre arbeidsoppgaver de får utdelt, ta del i diskusjoner og være med å utvikle spillets gang (Larsen 1997). Skolen får derfor besøk av en museumsansatt og en tater som gir en innføring i taternes historie og kultur. Barna og lærer får også utdelt hvert sitt rollekort slik at de kan forberede rollen og arbeidsoppgavene. Alle barna er i rolle som tater, noen er barn, andre foreldre eller tante og onkel. Lærerne er også i rolle som tater. I tillegg fokuseres

det på hvordan taterne ble møtt i bygdesamfunnet og av de kommunale myndigheter i søken etter bolig.

Erfaring fra prosjektene

I noen barnehager/skoler har en onkel, en tante eller besteforeldre av taterslekt, i tillegg til Grønnerud, fortalt fortellinger, sunget eller deltatt i håndverksarbeid, noe som har ført til stolthet blant barna. Personalet i barnehage og skole formidler at barn av taterslekt blir stolte når deres kultur løftes frem og vektlegges. Personalet sier også at barna er stolte når det er en fra deres egen gruppe som formidler. «Artig at bestefaren min var med,» sier en av deltagerne på 7. trinn. At det er tatere som er i barnehagen og skolen på linje med lærerne gir et viktig signal til andre barn og voksne om at tatere kan arbeide i skolen. Flere av barna av taterslekt sa at de var glad temaet ble tatt opp, så de slapp å gjøre det. Noen barn fortalte at de eldre i familien deres var overrasket over prosjektet: «Bestemor fikk sjokk da jeg fortalte vi sang Romano Raklo (sang på romani). 'Gjorde dere det! Så kult,' sa hun.» Erfaringer viser at kunnskap om kulturen kan være med å endre oppfatning: «Jeg lærte veldig mye den dagen dere var til oss. Før dere kom trodde jeg taterne var veldig uvanlig og bare tenkte på seg selv. For når jeg ser på tv så beskrives taterne som sytkopper og de har alt de trenger, men vil bare ha mer. Men der tok de feil, så jeg synes det var veldig bra dere kom og fortalte den sanne historien deres. Dagen dere var her gikk veldig fort for det var så mye morsomt (Jente, 6. trinn).»

Gjennom prosjektet har vi erfart at også barn i førskolealder engasjeres og tar til seg kunnskapen. Personalet i barnehagen formidler at det er stor aktivitet blant barna når de arbeider med taterprosjektet, og de har

tilegnet seg ny kunnskap. «Taterne brukte ståltråd når de lagde ting.» «De solgte varene sine på martnan.» «De snakker romani.» I leken bearbeider barna inntrykk og opplevelse, og personalet sier at gjennom taterprosjektet har barna fått nye ideer og næring til leken. «Det har vært mye og god rollelek i barnehagen i denne perioden.» Kaffekiste og telt har appellert spesielt mye, og det er jevnt fordelt av jenter og gutter i leken, og flere barnehager har formidlet at guttene har vært ivrig i taterprosjektet. «Det virket som dette var et tema som appellerte ekstra til dem,» sier barnehagelærerne.

I prosjektet med kunst og kultur klarte alle barna å lage de ulike gjenstandene. Barna var stolte over produktene sine, og de viste tydelig at de var imponert over taternes kunnskap om de ulike håndarbeidene: «Jeg skulle ønske taterne kom igjen, for de kan så mye.»

I rollespillet opplevde barna å bli trakassert og sett ned på av naboer, lærer og kommunale myndigheter. «Jeg følte det som ingen brydde seg. «De andre» kjeftet og ødela det vi hadde.» Tidligere var det krav at en måtte bo to år sammenhengende i kommunen for å få bolig, men fordi taterne hele tiden ble jaget fikk de problem med å vise til et toårig opphold på samme sted. Barna viser at de har skjønt hva som ligger i hjemstavnsretten. «Hvorfor skal vi behandles annerledes fordi vi er tatere? Vi vil jo gå på skole, og vi vil bo, men vi får jo ikke være her. Vi blir bare jaget vekk.» Ved å være i fiksjonen, late som en er i et annet rom, eller i en «annens sko» (Heathcote og Bolton 1995) kan en oppleve situasjoner og hendelser like sterkt som i virkeligheten, og som et av barna uttrykte: «Jeg ble så sinna og da glemte jeg helt at jeg heter Lars og bor i Våler.» I rollespillet tok barna ansvar. De sto opp og forsvarte taternes rettigheter til å gå

på skole, handle og til å ha et sted å bo. Samtidig viste barna i samtalen etter spillet at kunnskapen de hadde fått kunne overføres til deres liv i dag.

Personalet i barnehage og skole skal lære om taternes kultur og historie

For de fleste i personalgruppene var taterkultur et tema som var nytt og ukjent. De eldste i personalgruppene hadde truffet tater da de kom reisende og solgte sine tjenester, men de hadde aldri snakket med dem. Personalet hadde flere fortellinger om «tater som tyver og kjeltringer,» at de var noen en ikke kunne stole på og at de for det meste lagde bråk. Etter kulturopplegget formidler de et mer nyansert syn. De har fått kunnskap, og opplevd at taterne er som andre nordmenn. «Jeg er ikke lenger skeptisk. Jeg har lært mye nyttig om tater og har fått et annet inntrykk av gruppen som er bygd på kunnskap og relasjoner.» I noen av barnehagene og skolene var det tater, men personalet hadde aldri snakket med foreldrene om deres kultur. «Vi visste ikke hva vi skulle spørre om, og vi torde derfor ikke snakke om det å være tater.» «Vi var redd de ikke likte at vi brakte temaet på bane.»

Mange i personalgruppene formidler at de ikke var klar over hvor vanskelig det har vært for taterne, og de sier at de har fått større forståelse for angsten mange tater bærer på. Dette har ført til at de synes de kan tilrettelegge hverdagen bedre både for barn og foreldre. «Før har vi tenkt at det er barna vi må ha fokus på, nå skjønner vi at foreldrene trenger det minst like mye,» sier personalet. Ved en skole forteller rektor og lærer at det var i løpet av prosjektet at de ble klar over at taterne ikke bare har et eget språk, romani, men at de også bruker det i

dagliglivet (Larsen 2014b). Bevisstheten om at taterne er tospråklige førte til mer fokus på grunnleggende norskopplæring for disse elevene. Rektor foreslo i tillegg å ansette en lærer i romani dersom taterne selv ønsket det. Og i flere av barnehagene og en av skolene som har deltatt er taterkultur tatt inn i årsplaner.

Motivere flere tater til å sende barna til barnehagen

Det finnes ingen oversikt over om det er flere tater som sender sine barn til barnehagen, men blant taterne vi har vært i kontakt med opplever vi en endring. De viser mer interesse, og er nysgjerrige til barnehagen. Prosjektmedarbeideren fra TL var i utgangspunktet noe skeptisk. Hun ville at barn av taterslekt skulle få høre om sin kultur i barnehagen, og hun ville at de andre barna skulle lære om kulturen. Samtidig stilte hun seg spørrende til om det er riktig med barnehage til så små barn, var det riktig å formidle om kulturen, og kom hun til å møte negative holdninger fra andre tater? I ettertid ser hun at barna blir tatt godt hånd om i barnehagen. Hun ser at barna trives med å arbeide med taterkulturen, og at de tar til seg kunnskapen. Hun opplever at flere tater har en positiv holdning til barnehagen, og at de er glade for at det arbeides med deres kultur der. Hennes tilstedeværelse i barnehagen og skolen har gjort det lettere for taterne å fortelle personalet at de er av taterslekt, og det har gjort det lettere for personalet å ta kontakt og snakke med taterne.

Avsluttende kommentar

Det er ingen foreldre som har satt seg imot prosjektet, men noen har vist engstelse. Det har vært nødvendig med mye informasjon

om prosjektets innhold og mål. Mange foreldre ble beroliget da de skjønte at det ikke var forventet at barna skulle «stå frem» som tater. Taternes deltakelse i planlegging og gjennomføring har vært en grunnleggende premisse for hele opplegget. Taterne innehar den erfaringsbaserte kunnskapen. De har levd et liv på veien, opplevd utfordringer i møte med vanlige folk og myndigheter, og de kan derfor fortelle på bakgrunn av erfaring. At de er med gir også en legitimitet overfor gruppen som helhet.

Barna som ikke er av taterslekt gir gode tilbakemeldinger. De viser at temaet engasjerer, og de har fått ny kunnskap. «Det var mange steder at taterne ikke fikk satt opp teltet sitt.» «Taterne hadde ikke mye, men de hadde hverandre.» «Det var derfor de var sterke og klarte seg.» «Vi har lært at taterne reiste.» «Og de måtte holde seg litt skjult for 'de andre'.» «De som var tater har kanskje opplevd å miste ett eller flere barn.» «Vi har lært at skolen var ekstra streng mot taterne og kjeftet på dem fordi de hjalp familien istedenfor å gå på skolen for å lære å lese og skrive.» Barna viser at de synes

taterne ble behandlet på en dårlig måte. De ser også at dette gjelder for ulike grupper i dag. De sier for eksempel at *romfolket har problem med å få bolig, mange svarte mennesker blir diskriminert, og på skolen vår er det noen som blir mobbet.*

Vår erfaring er at formidlingen gir et løft til taterne, og er med å bidra til holdningsendring både hos taterne og de som ikke er av taterslekt. Mange tater forteller at etter prosjektet har de fortalt barna at faren deres er tater, og i løpet av prosjektet har flere formidlet i barnehagen og skolen: «Nå tør jeg å fortelle deg at jeg er av taterslekt.» «Nå snakker vi hjemme om at vi er tater.» Mange av foreldrene av taterslekt sier at prosjektet har gitt barn og ansatte en større forståelse for deres kultur som igjen fører til at barna deres blir mer tilfreds og finner seg lettere til rette i barnehagen og skolen. Foreldrene sier de føler seg mer velkomne, og de opplever mer interesse for deres kultur blant personalet, noe som gjør at det blir lettere å snakke sammen. «Vi føler oss mer verdsatt når det blir arbeidet med kulturen vår.»

Litteratur

- Eide, B. og Aanesen, E. 2008. *Nasjonens barn*. Oslo: Conflux forlag. Glåmdalen, 02.12.14.
- Gotaas, T. 2000. *Taterne. Livskampen og eventyret*. Oslo: Andresen & Butenschøn.
- Heathcote, D. og Bolton, G. 1995 *Drama for Learning. Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert Approach to Education*. Heinemann.
- Kunnskapsdepartementet 2006. *Kunnskapsløftet. Læreplaner for gjennomgående fag i grunnskolen og videregående opplæring*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Kunnskapsdepartementet 2011. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. F-4205. Oslo.
- Larsen, A.-M. 1997. *Fortellinger og dramaforløp*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Larsen, A.-M. 2009. *Taterne forteller*. DMMH.
- Larsen, A.-M. 2014a. Taterne en nasjonal minoritet. *Formidling av taterkultur i barnehagen*. www.taterromani.info
- Larsen, A.-M. 2014b. Taterne en nasjonal minoritet. *Formidling av taterkultur i skolen. Et opplegg med vekt på kunst og kultur*. www.taterromani.info
- Larsen, A.-M. 2014c. Taterne en nasjonal minoritet. *Formidling av taterkultur i skolen. Et opplegg med vekt på drama*. www.taterromani.info

- Larsen, A.-M., Lund, A.B., Moen, B.B. og Moen, K.H. 2009. *Tatere som minoritet i et flerkulturelt samfunn*. www.udir.no
- Minken, A. 2009. *Tater i Norden før 1850. Sosio-økonomiske og etniske fortolkningsmodeller*. Universitetet i Tromsø. Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning. Institutt for historie og religionsvitenskap.
- Myhre 1963. *Fortellinger om Kyst Norge*. <http://www.kystnorge.no/?k=2909&id=18235&aid=9387&daid=3025>
- Møystad, M.Ø., red. 2009 *Latjo drom – romanifolkets/taternes kultur og historie*. Oslo: Glomdalsmuseet.
- Pedersen, G.-F. 2012. *Strengearbeid. Taternes og landeveiens ståltråd-kunst*. Litauen: Licentia Forlag.
- St.meld. nr 15. 2000–2001. *Nasjonale minoriteter i Norge – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket/taterne og skogfinner*. Kommunal- og regionaldepartementet.
- Theil, R. 2009 *Norsk Romani og Romanès*. I: Møystad, M.Ø., red. 2009 *Latjo drom – romanifolkets/taternes kultur og historie*. Oslo: Glomdalsmuseet.
- Toresen, P. *Taterkniven*. I: Møystad, M.Ø., red. 2009 *Latjo drom – romanifolkets/taternes kultur og historie*. Oslo: Glomdalsmuseet.
- Tragethon, I. 1993. *Lag kniver selv*. Oslo: Ex Libris.

Anne-Mari Larsen er førstelektor i drama ved Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning. Hun har i mange år undervist i drama med dramaforløp og fortelling som sine spesialområder. Larsen har siden 1999 deltatt i høgskolens nettverksarbeid for førskolelærerutdanning i det sørlige Afrika. Siden 2004 har hun vært leder for to prosjekt med fokus på synliggjøring og formidling av taterkultur i barnehage og skole.

Anne-Mari Larsen, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Thrond Nergaards veg 7, NO-7044 Trondheim, Norge. Email: aml@dmmh.no